

Presentació

Un dels grans avantatges de fer un monogràfic sobre John Rawls (1921-2002) és que no cal justificar-se. La iniciativa es justifica sola. Efectivament, avui dia ningú no dubta que les obres que va escriure el filòsof nord-americà s'han convertit en clàssics del pensament polític contemporani —i, amb tota probabilitat, no solament contemporani—. A fi de mostrar la importància de Rawls, constitueix un lloc comú citar les paraules que Robert Nozick —aleshores col·lega de Rawls al Departament de Filosofia de Harvard i crític acèrrim de la posició liberal rawlsiana— va escriure l'any 1974, tres anys després que sortís l'obra magna d'*Una teoria de la justícia*: «Avui dia, els que fan filosofia política han de treballar segons la teoria de Rawls o bé explicar per què no ho fan»¹. Doncs bé, aquesta admiració per l'obra de Rawls, tan evident ja a mitjan dècada dels setanta del segle passat, lluny de minvar, no ha parat de créixer. Així, per exemple, en el llibre que Gerald A. Cohen acaba de publicar, *Rescuing Justice and Equality*, que constitueix abans que res una crítica a l'igualitarisme tímid de les posicions rawlsianes, llegim el següent:

Crec que només hi ha dos llibres en la història de la filosofia política occidental que puguin fer ombra a *Una teoria de la justícia*: la *República* de Plató i el *Leviatan* de Hobbes².

Hom ha mirat de donar alguna explicació sobre el fenomen de la grandesa de l'obra rawlsiana. Una d'elles és més aviat de caràcter circumstancial. Consisteix a dir que *Una teoria de la justícia* aparegué just a temps de reviscolar la filosofia política de l'estat de languidesa en què havia caigut per culpa de l'escolasticisme que es desenvolupava en les universitats, sobretot en el camp de la metaètica, i per culpa de la preponderància del punt de vista positivista en filosofia, que feia difícil de creure que es poguessin defensar posicions interessants i rellevants en la discussió sobre qüestions normatives. Una altra línia general d'explicació de la grandesa de l'obra de Rawls passa per subratllar aspectes

1. Nozick (1988), p. 183.

2. Cohen (2008), p. 11.

intrínsecs de l'obra de Rawls: simplement, és una gran obra. Una tercera línia d'explicació —que no exclou necessàriament les anteriors i en la qual trobem, per exemple, Cohen— seria la següent:

...entre allò que contribueix a la grandesa d'*Una teoria de la justícia* i de tot l'assoliment rawlsià hi ha —per dir-ho tal com ho hauria dit Hegel, si és que hagués pogut estar d'acord amb mi— que John Rawls va copsar la seva era o, més exactament, una gran part de la seva era, i ho va traslladar al pensament. En la seva obra, la política de la democràcia liberal (en el sentit americà) i de la democràcia social (en el sentit europeu) pren consciència d'ella mateixa³.

Sigui com sigui, és clar que John Rawls és un pensador crucial i el responsable principal que la filosofia política sigui una de les disciplines més vives i prolífiques de la producció filosòfica que es fa avui dia. I no solament filosòfica: l'obra de Rawls també és llegida amb molt d'interès en el camp del dret, la ciència política, l'economia i les ciències socials en general⁴.

John Rawls és l'autor de tres llibres, sobretot. En primer lloc i abans que res, és l'autor d'*Una teoria de la justícia* (1971/1999)⁵. En segon lloc, és l'autor d'*El liberalisme polític* (1993). I, en tercer lloc, és l'autor d'*El dret de gents* (1999). Posteriorment, els deixebles de Rawls han tret a la llum els apunts que el mestre feia servir per impartir les seves lliçons a la Universitat de Harvard⁶. Però la centralitat indiscutible que ocupa el pensament de Rawls està lligada a la discussió sobre els problemes que planteja en aquells tres llibres. I és que una de les grans virtuts que ha tingut Rawls ha estat la de saber obrir debats i discussions. Aquests debats i discussions giren o bé al voltant dels temes que Rawls ha identificat com a cabdals, o bé al voltant dels mateixos plantejaments rawlsians, amb el benentès que són els plantejaments que cal discutir en primer lloc. De fet, una altra prova que l'obra de Rawls és central en la filosofia política contemporània és que tot sovint es fa ben difícil discernir si es tracta d'un cas o de l'altre.

3. *Ibidem*.

4. Cal dir que les obres de Rawls han traspassat des de fa temps l'àmbit acadèmic i que són una referència en la pràctica institucional. Segons Lawrence B. Solum, per exemple, cap altra obra d'autor és tan citada en la resolució de casos judicials com *Una teoria de la justícia*. Vegeu Solum (1994), p. 550.

5. *A Theory of Justice* és de 1971. L'any 1999 va sortir-ne una segona versió. Aquesta segona versió recollia algunes modificacions —més aviat menors— que ja havien estat recollides en la traducció alemanya de l'obra, de l'any 1975.

6. Primer, l'any 2000, van aparèixer les lliçons de Rawls sobre història de la filosofia moral, editades per Barbara Herman. Després, el 2001, Erin Kelly va editar els apunts que Rawls havia fet servir per impartir un curs de filosofia política als anys vuitanta i que feia temps que circulaven entre els estudiants. Finalment, fa poc, el 2007, Samuel Freeman va editar els apunts de Rawls sobre història de la filosofia política. Tots tres llibres són d'un gran interès. Però encara interessien més per mirar d'entendre el pensament de Rawls que no pas per mirar d'entendre allò que Rawls hi tracta. En aquest sentit, gairebé podríem dir que Rawls es fa ombra a ell mateix. Per a les referències de les tres obres mencionades, vegeu Rawls (2000), Rawls (2001), Rawls (2007).

Quins són aquests debats i discussions que demostren el vigor del *paradigma rawlsià*? Al nostre parer, i en pro d'una temptativa per clarificar el mapa, ens atrevim a dir que el paradigma rawlsià actualment està estructurat al voltant de la discussió d'onze temes diferents. És a dir, la vigència de Rawls es fa notar sobretot en la discussió d'onze temes diferents. Vegem-los, breument.

1. Una primera discussió versa sobre quina és la concepció adequada de la persona i de la societat, i si la concepció rawlsiana —eminentment igualitarista, que entén la persona com a lliure i igual, racional i raonable; i entén la societat com un sistema equitatiu de cooperació al llarg del temps— cospa adequadament o no les nostres intuïcions, és a dir, les intuïcions pròpies d'una democràcia liberal que aspira a la justícia.
2. Hi ha gent que està d'acord amb Rawls a l'hora de concebre la persona i la societat, però discrepa d'ell pel que fa al plantejament teòric general que n'ha de resultar. Aquesta seria la qüestió de la justificació d'una teoria de la justícia. Quina és la millor manera d'entendre què significa justificar una teoria de la justícia? Rawls aposta pel constructivisme i, més en concret, pel contractualisme. Segons ell, és la manera més adequada de treure suc a les nostres intuïcions morals. Però són apostes prometedores o, al contrari, són apostes més aviat frustrants?
3. Hi ha gent que està d'acord amb l'aposta contractualista de Rawls, però, tanmateix, discrepa d'ell sobre com s'ha de construir la posició original —la situació de contracte ideal— i sobre l'argument que porta de la posició original als principis de justícia.
4. Hom podria estar d'acord amb tot l'argument contractualista rawlsià però no pas amb la conclusió que en resulta. Les parts en la posició original escollirien uns altres principis de justícia —per exemple, escollirien uns principis més clarament o menys fortament distributius o igualitaristes.
5. Hom també podria estar d'acord amb la substància dels principis de justícia rawlsians, però en desacord amb tot el plantejament contractualista.
6. Segons Rawls, la concepció de la justícia com a equitat —i qualsevol concepció de la justícia que es vulgui guanyar el suport de les doctrines comprensives raonables ha de ser— és política en el sentit que és independent de les doctrines comprensives. Doncs bé, hom discuteix a Rawls la preponderància del punt de vista polític per sobre del comprensiu. I això en un doble sentit: en el sentit que la justícia com a equitat no és realment neutral entre les doctrines comprensives raonables; i en el sentit que no hauria de ser neutral entre les doctrines comprensives.
7. L'esperança de Rawls és que si la concepció de la justícia com a equitat és política aleshores podrà propiciar un consens per superposició entre les doctrines comprensives raonables, i la societat serà estable per les raons adequades. Alguns han vist en aquest plantejament l'intent d'afegir l'argument contractualista un argument consensualista superficial o perjudicial al mateix projecte rawlsià. Rawls faria misteriós el suport que els mem-

bres de les diferents doctrines comprensives raonables poden donar als seus principis de justícia.

8. Aquesta darrera observació ens porta al següent punt calent o discussió, a saber, el tema de la raó pública i, sobretot, el paper que hi han de fer les doctrines comprensives raonables com ara les religions.
9. Un novè grup de qüestions cau ja dintre del camp de la justícia internacional. Rawls, a *El dret de gentes*, va plantejar la necessitat d'estendre el liberalisme polític a l'àmbit internacional. Tanmateix, molts li han criticat que adoptés el punt de vista de les nacions o pobles en comptes del de les persones.
10. Així mateix, Rawls també ha rebut crítiques perquè no ha cregut justificable l'extensió de la demanda redistributiva a l'àmbit internacional o global. Segons els seus crítics, cal implementar principis de justícia distributiva globals —sigui entre nacions o entre persones.
11. Finalment, Rawls ocupa també el centre de la discussió quan es tracta de plantejar quin és l'objectiu o la finalitat de la filosofia política. Al seu parer, la finalitat de la filosofia política és l'elaboració d'una «utopia realista». Però molts li ho discuteixen.

Les primeres cinc qüestions o conjunt de discussions resulten de l'èxit del primer llibre de Rawls, *Una teoria de la justícia*. Les qüestions 6-8 tenen a veure amb *El liberalisme polític*. I els temes 9 i 10, és clar, amb *El dret de gentes*. La qüestió 11, podem pensar, creua de cap a cap l'obra rawlsiana. Evidentment, tots aquests temes o conjunts de discussions s'encavalquen i s'entrecreuen. Però també és cert que massa sovint s'han arribat a confondre. D'aquí la necessitat de distingir-los. Per exemple, bona part de la discussió que els anomenats comunitaristes mantingueren amb Rawls al llarg dels anys vuitanta va semblar que girava al voltant de la posició original. Però en realitat la discussió de fons era sobre el tema 1, no pas sobre els temes 2, 3 i 4. Certament, la discrepància entre rawlsians i comunitaristes té a veure sobretot amb la manera d'entendre la persona i la societat. En canvi, hi ha tota una colla de liberals igualitaristes que estan bastant d'acord amb els principis de justícia rawlsians i la concepció de la persona i de la societat rawlsianes; però no ho estan pas amb el plantejament contractualista. En canvi, Martha Nussbaum mostra gran admiració per Rawls i està d'acord amb el plantejament *polític* del liberalisme polític, però no creu gens en l'aposta contractualista o en la caracterització de la persona de Rawls⁷. D'altra banda, els cosmopolites, en algun moment s'han mostrat esperançats amb el plantejament contractualista rawlsià; però han volgut fer-lo més ambiciós i han plantejat la necessitat de construir un sol gran contracte social que tractaria el problema de la justícia distributiva en l'àmbit nacional i global⁸. Etcètera.

7. Vegeu, per exemple, Martha Nussbaum (2006).

8. Vegeu, per exemple, Thomas Pogge (1989), especialment els dos darrers capítols. La posició de Pogge ha canviat notablement en els últims temps.

Les combinacions de crítiques possibles al projecte de Rawls són múltiples i fructíferes; però totes elles, com hem dit, no fan sinó demostrar el vigor del paradigma rawlsià.

El número monogràfic d'ENRAHONAR que teniu a les mans és un exemple excel·lent d'aquest vigor. Podríem classificar les contribucions que l'integren en tres grups de tres. Els tres primers articles tracten qüestions relacionades amb tota una sèrie d'aspectes problemàtics de l'igualitarisme que Rawls va exhibir sobretot a *Una teoria de la justícia* i que posteriorment va mirar d'afinar. Els dos primers incideixen directament en el debat sobre el principi de la diferència, que s'ha convertit en la insígnia de l'esperit igualitarista del projecte rawlsià. Andrew Williams respon a les crítiques que Gerald Cohen ha formulat recentment contra el principi de la diferència en tant que principi incentivador i legitimador de desigualtats. Rodríguez Zepeda es proposa anar més enllà de la formulació del principi de la diferència sense traïr l'esperit que l'anima. Per la seva banda, Iñigo González defensa que podem trobar en Rawls una clàusula del valor equitatiu de les llibertats polítiques que, a més a més de salvaguardar-lo de certes crítiques, promet més que no pas el principi de la diferència, en termes redistributius.

Els tres articles següents tracten problemes relacionats amb el liberalisme polític. Mariano C. Melero es pregunta quina teoria del dret afavoreix més aviat l'obra de Rawls. Per aquest motiu, indaga en la concepció de la raó pública rawlsiana i, entre altres coses, arriba a la conclusió inquietant que la raó pública «anuncia un últim i espectacular gir en el seu [de Rawls] pensament polític». Daniel Gamper també es mou plenament dintre dels problemes del liberalisme polític, ja que tracta la qüestió del paper que poden tenir les religions en el marc públic d'una democràcia liberal que vol ser respectuosa amb les llibertats personals. Segons Gamper, cal trobar un equilibri entre la laïcitat i el respecte de la llibertat religiosa, i això demana no ser tan restrictiu com és en alguns textos Rawls. Luciano Javier Venezia, per la seva part, pretén demostrar com podem trobar una forma de reconciliar l'ètica de les virtuts amb el liberalisme polític, malgrat que aquest es proposi essencialment acollir en el seu si una pluralitat de doctrines comprensives raonables.

El tercer grup d'articles treballen la qüestió de la justícia internacional de Rawls. Seyla Benhabib critica l'adopció per part de Rawls del punt de vista dels pobles i la deriva d'aquest cap a un cert nacionalisme. A més a més, segons Benhabib, Rawls no es pren seriosament el fenomen de les migracions ni la qüestió de la pertinença. David Álvarez es planteja el problema del compromís que hi ha d'haver entre les societats liberals i les societats no liberals amb jerarquies consultives, així com la possibilitat que aquestes facin «adaptacions creatives» de la modernitat que condueixin a una entesa global més gran. Finalment, Hugo Omar Seleme defensa que, contràriament al que solen defensar els cosmopolites, hi ha una coherència entre el plantejament que fa Rawls de la qüestió distributiva en l'àmbit nacional i el plantejament que en fa en l'àmbit internacional.

Voldria agrair a tots els autors la participació en el procés de selecció —a ells, però també a tots aquells que van respondre al *call for papers*— i la seva bona disposició a col·laborar, la paciència que han demostrat al llarg d'aquests mesos. A Seyla Benhabib i a Andrew Williams vull agrair-los sincerament el permís de traduir els seus articles⁹. I també, és clar, la feina de traducció de l'article de Benhabib que han fet Marta Olivé Manté i Rosa Canal Parals. A tothom, moltes gràcies i visca el rock & rawls!

Joan Vergés Gifra
Universitat de Girona

Bibliografia

- COHEN, G. A. (2008). *Rescuing Justice and Equality*. Cambridge Ma.: Harvard University Press.
- NOZICK, R. (1983). *Anarquía, estado y utopía*. Mèxic: FCE.
- NUSSBAUM, M. (2006). *Frontiers of Justice*. Cambridge Ma.: Harvard University Press.
- POGGE, T. (1989). *Realizing Rawls*. Ithaca: Cornell University Press.
- RAWLS, J. (1971/1999). *A Theory of Justice*. Cambridge Ma.: Harvard University Press.
- (1993). *Political Liberalism*. Nova York: Columbia University Press.
- (1999). *The Law of Peoples & the Idea of Public Reason Revisited*. Cambridge Ma.: Harvard University Press.
- (2000). *Lectures on the History of Moral Philosophy*. Cambridge Ma.: Harvard University Press. (Ed.: Barbara Herman).
- (2001). *Justice as Fairness: A Restatement*. Cambridge Ma.: Harvard University Press. (Ed.: Erin Kelly).
- (2007). *Lectures on the History of Political Philosophy*. Cambridge Ma.: Harvard University Press. (Ed. Samuel Freeman).
- SOLUM, L. B. (1994). «Introduction: Situating *Political Liberalism*». *Chicago-Kent Law Review*, 69: 3.

9. L'article de Benhabib va sortir l'any 2004 a la revista *Fordham Law Review*, núm. 5, vol. 72. L'article d'Andrew Williams es va publicar a *Ratio* el desembre de 2008 (núm. 4, vol. 21).